ISSN: 2349-8269
Dimapur Government College Journal • Vol. IX • Issue No. 1 • 2023
An Annual Peer-Reviewed Journal

Kesiakejü Nanyü

Zacivelu Shijoh

Author's details

Zacivelu Shijoh
Assistant Professor
Department of Tenyidie
Pfutsero Government College,
Pfutsero
Email: avoneshijoh@gmail.com

Abstract

Teicie thekrie-e voketa ki u Tenyimia pete rei pfutsana ze di lhou vor. Tenyimia kelhou thau mehokeshü ki kelhou thau rüdi seketa ngulie. Pfutsana mu Khristamia kepele thau mehoshü ro kethotsütoukecü rei ngulieya. Bahurei kesiakejü kechü teiu mehoshü ro Khristamia la kijü rüve teiu tseita di kelhou kesa puo ze kesetaketuo tei puo, u keneitho tei puo, keneikesa ngutaketuo tei puo zo. Keriekimia kelhou nu pfutsanamia kepeleu liro kesiakejü nanyüko geinu meho kesie ki kesia ha pie uko mhodzü ki thedzü kezeitho tei puo, u kemerü kejü tei puo mu kemichietho tei puo chükecü ngulie. U tsiepfumiakoe kipurhuo puo pele/prei di puo nei chüketuo le terü di lhou vor phre zo. Tenyimia ha mhakehoupuo nu rei nacünanyü nu pecü se di chüya sükemhie di kesiakejü teiu nu shierei menuo se di nacünanyüko chüpie kesiau kenyüyakezha mhathu hau nu pede chieshütuo.

Cayie (Keywods): Kesiamo Kekhrü, Küsakülü, Swütho, Kekhruzho, Kesia Siashü, Theprie Kechü, Nuobo mu Lhaprie Se, Terhü Se, Sesuo.

Scanned with OKEN Scanner

Dietherie

Utsiepfumiako pfutsana ze vorcü teiu nu nanyü nu pecü se di nacünanyüko chü vorkecü ngulie. Nanyü kechü rei puorhi kekreikreikecü nunu chüya. Nacünanyü chüpie terhuomia rüsuo, terhuomia nei chü di theja kevi merüya derei nanyü huo ro mha kere vortalie keviko nu u rhuou bu u yalieketuo la rei chüya. Pfutsana nu kesiakejü ze kesekelie ki rüna pete phouyho penietuo kekreilamonyü kesia sükemhiecü bu u gei morei u kikru nu, u rüna nu vorta molieketuo la. Uko kepeleu liro themia ha u ruopfü puo tuocü peleya derei teigei kelhou dze si kemo la kesia ha preithor. Süsie rei themia ha siata ro u ruopfü bu se tsu di lhou laketuo la üdi kicükiri, tsiamenyie mu mhanyamharako kesepie tsüya. Siro u ruopfü bu michieta molieketuo la nacünanyüko chüpie puo gei shüya. Süsie rei kesia sükemhie bu u gei vor moketuo la üdi rüse mhatho rei chü di kesia meliekecü rei chüya.

Mhathu dorhüko

1. Kesiamo khrükecü

Themia siata ro kesiamo-u khrü mo di khru kenyü. Süla pfutsanamiako kesiamo-u khrücü mhodzü nanyü chü perieshü di khrütuo. Kesiamo-u khrüketuo ki thenunuomia puo mu thepfunuomia puo bu nanyü chü di dzü kegepie themo-u vashü di süze phichümia bu khrütuo. Dzü pie khrüwata ro puo pfhenei pie puo wheketuoko kesouwa di süze pie puo bu setuo kekreilamonyü puo kerhei teiki puo pfhenei süko se di kephouma thoko chü tuo rei lie vicü la. Kesiamo-u khrüwata liro puo bu puo zhü nu zhü sa kenyüte sidi thezhü kekrei puo se vor dzüpie thezhü phiko khrü kemesawa di kesiamo-u se vo sügei shüya. Hau puo kerhei teiki mesa kemo chü tuo zorei chü kemesawa di tuozhüwe icü rhiu nunu chüya.

2. Küsakülü

Pfutsana nu themia puo siata ro puo kepenuothomia puo bu phi puo khieki thalie di puo 'külütuo'. Puo ruopfüu bu thepfu mu michie mo di puo chau nu tsulieketuo la puo khieki tha di mepfükeruo di puo ruopfü chü kethepfukecü chüya. Mepfükeruo di kesiau ruopfü chü

Scanned with OKEN Scanner

kethepfukecü mhatho hau üse Küsakülü üya. Themia süu mepfüshü di kesiau za kie di michie hiecie iya. Kesia teiki mhatho hau chüshü mota ro kesiau ruopfüe kesia cha nu tsukezhü ki michie mu thedzü kou di kemezhiecü ze kese tuotaya üdi mhatho süu chüpie puo gei shüya.

3. Swütho (kesia rüsekecü mhatho)

Pfutsana nu themia siata ro swütho chüya. Swütho nanyü chüketuo la kesiau chienuo nu phichütho-u bu chütuo. Swütho-ue nanyü chüketuo la zhiepfhinuo puo mu rüngou puo pie di kesiau khieki vortuo, sidi sünie se phi kesiamo-u pezeshü di kesia tsüu phushü di sie "*pekhapenuo, ki üdi haiya shi, hasie hai sa kenyü*" (Shijoh, 2000) ishü di puo ngou-u chü lalie di se pa kitie sepie ba di tuo puo kinu votatuo mu tuota ro pesie morei rürei puo sietsa meho sa kenyü di tuo mezhü puo kinu votaya. Mhatho hau üse swütho iya. Swütho' nanyü hau chücü mhodzü kesiau pfhenei morei puo nya kicü kropuo se puo gei shütuoü ba shiü süko khashü tseiwa morosuo. Kekreilamonyü swütho nanyü chüwata ro mha khasashü kenyü mu chü la rei kenyü, süla morokesuo pete rei swütho nanyü kechü mhodzü le menuo di chüwa di süzenu swütho nanyü chüya.

4. Kekhruzho

Kesiamo-u pie khruketuo la puo mekhru thieya, mekhru thieketuo la rüna nu kejüketsopfhütho thepfumia kenie bu thietuo. Sidi sünie bu kesiamo-u se le mekhru nu shücü mhodzü unie dzie se phi themo-u teikhie bieshü di süzenu themo-u se le mekhru nu shütuo. Kesiamia pete rei khrucü ki puo bou puo zatsa bu niathutsa va mu puo vitsa bu niakratsa va seituo mu tsanamia zho nu kesia kekhru teiki kethotsü di khru kenyü süla süko rei le di mekhru rei thie mu khrucü rei süu le di khruya.

5. Kesia siashü

Pfütsanamiako themia puo siata ro mha pie puo siashü chüya. Puo siashü kechüe puo ruopfü bu se tsu liecielierhi chü, kicükiri pelhou mu mha se tsu puo zemia ze keza cü mu krieketuo la üdi tsiamenyie, kicükiri, mu zuko khapie puo mekhru nu shü di süko se kesiau sa khrutuo. Siashü chüketuo la thenumia puo bu khashüya, telhakho chüshütuo, vükonuo kemesa puo teshütuo, süsie rei puo zu shü puo pelishütuo, huomia liro

Scanned with OKEN Scanner

zu lipfhü puo pelishüya sidi theü chü di zu krieketuo la pfhenuonyü kemesa puo idi khapie puo mekhru nu shüshütuo. Siro thepfumia sia ro puo zhie puo ngou khashüya mu thenumia sia ro kethe puo khashütuo. Süsie rei zoga petushü di pie puo mekhru nu khashütuo. Morokesuoko khashüwata ro mia kenie bu rünyo huoyo kelhoupie mekhru nu shü kerükhrüshü di kekreimiako bu rei unie siemedzi di rünyo kelhoushü di sie "*kesia bu a gei vor kenyü we*," (Shijoh, 2000) iya. Süsie ketsie kezha puo pie mekou mho shüwa di rünyo pie whewaya. Mekhru gei mithu tsü puo khepie batuo mu mithu tsüu khashü moro kesiau ruopfü puo prie chü mo üdi panyataya üsi, süsie rei puo pfheneiko se vo puo mekhru gei khashüya. Kesiau khrukewa sie duü kikruko mi se vo puo mekhru mho gei theshütuo, süu theshü liro puo ruopfüe kezie ngushü di pfhü vorya üsi.

6. Theprie kechü

Tsanamia zho nu theprie chü mo di kesiamo khru kenyü süla phichüu rei nhicu-u rei, kenyiu rei, kejüu rei siata ro theprie chü beiya. Süla u krünuo teiki themia kekra rei u ki u lie ze se vo theprie chüwaya üsi. Theprie chücü cae kesiamelie, lie nyü kemo, rüsekecü mhathoko chü di theruo kesuo sükemhie bu u gei vor hienu di meliekecü rheiu. Theprie chükecü ha kesia teisozha nhie thevo morei mithu dukhrilie di se rünau nu ki pete nu za voshüya. Theprie chü pie zoprie nunu khrie kenyü süla nha se vo khralie di sünu themuoko khrietuo. Theprie chüu niaki leketa mhodzü pie ki pete keza tseiwa moro kenyü, kekreilamonyü kesiau ruopfü tuo thechü kekrei nu votuo, süla puo bu sünhie votuoü keba thechüu nu vo tsota morosuo idi niaki keba nu rükri süu chüya. Theprie chüu za tseiwa kemochie themo-u pie khru kenyü mu puo ruopfüe themo khru kemo ki tuo mo di pfhe baya, süla theprie chü ziwa di puo ruopfüu bu tuotaya. Süu chü menuota ro puo ruopfü sünhie tsu thechüu tsolie mota ro pesie la phenu vortaya mu sita ro vo kikru morei puo zemia rei kebvütayacü la. Mia theprie chüu se vo u tsü zorei die kevi "*n pezie*" icü pu kenyü di die kesuo, "*pekhapenuo thekretheruo ha kemhiecü bu a gei vor kenyü*" (Shijoh, 2000) idi rüsewaya. Puoca kesiakejü sükemhie bu u gei vor moketuo la rüse mu meliekecü chüya.

Peri dukhrilie ro theprie chüu se vo dzü kegepie puo vakeshü thepfunuoyo tsü kerietho chütuo, süsieso-u Kemevo-u, süsie Shiekrüu

Scanned with OKEN Scanner

tsütuo mu siwata ro se vo mekhru thiekeshünie tsütuo, kesia mezhie vorcüko tsütuo, sidi pie rüna nu ki pete za votuo.

Kesiau kikru mu puo kinumiako theprie chüu se phudi nunu cha cü kenyü süla misu kesa selie di cha cütuo. Kekreilamonyü kemesa chü mo derei rüse chücü la. Kesia kikruko süu chacücü mhodzü chü huo dapie kelhouwa di "*kesia hakemhie bu mia puo gei rei vor sa kenyü we*" (Shijoh, 2000) idi puya. Süsie theprie chüu se vo chalie di cütuo. Theprie chü cücüki cü vi se di cüliete, ketheguoliete idi pu kenyü di "*cü vi mo, pekhapenuo, haicü cü sa nyü mothor*" (Shijoh, 2000) iya. Süu kesia lie nyü kemo mu mhatho sümhiecü chü sa nyü mocü la meliekecü chüya. Nuonyipfü kebamia bu thepriechüko cüya mo kekreilamonyü le kemo puo nu puo nuoze teiki rei kekrülie di sia rei talie vicü la.

7. Nuobo mu lhaprie se

Nhicumia puo penuo pesiawa morei zhangou donu keba teiki siata liro morei mia zuonuo puoe puo nuoze ki morei zhangou donu siata liro rünau teisozha puo penietuo. Siro puo nuoyo pie kitie khru kenyü di se kinunu khruwaya. Zhangou donu siaketako üse nuobose iya mu süko theprie chü kenyü. Mia zuonuo puo lhaprie se chüta ro puo mo-u se vo khruketuo ki themo-u se di kidzütsa kicie nu pa kenyü sidi kithokicie ba ro sünu patuo derei ba mo ro sozha rei duphalie di se sünu patuo. Süsie rei puo vienya pete rei se vo themo-u sa khruwaya, mu süko pete rei se di kithokicie moro se kicie nu pa kenyü. Mhanuü u nuo mu u zuonie sia kemethata ro unie mo pie kesa di khruwaya. Themo-u khruketuo la zoprie pie themo-u kezilie di u phitshü se pesie kepapie mekhru nu shüwaya kekreilamonyü udzie se bie kenyücü la.

8. Terhü se

Pfutsanamia zho nu mia puo terhü nu vo di ngumvümia bu puo tsü zielieta ro puo mo-u ngulie zorei se vo phenu khru kenyü. Sidi süu se tsu kharu sie nu khruwaya. Derei puo siata zorei puo tsüu zie mo liro puo mo-u se vo kesia kekhruzho mhie di khru zotuo. Terhü se chüketamia khrukewa sie nhie mia huo bu tsu casie nu puo khrü kietuo. Khiserüna tsu casie kesiau za va kenie kieshü di cütsatie tuo kenyü mu n kegeiu ze pezi vortaluo ishü di vo puo kinumia ki, "*puo kielie di votazhie ho*" (Shijoh, 2000) iya. Siro kesiau kikrukoe kesia khou üdi kashüya. U

Scanned with OKEN Scanner

tsiepfumia zho nu terhü chü vo di ngumvümia tsü zielie ro se vor di mithu morei thevo dukhri pie rüprie chüya mu rüprie chüu cü di die hakemhie puya; "*A ngumvümia bu thachü di ze mu talie lho ba di a bu a zhie a ngou se vo puo geiliecie,*" (Shijoh, 2000) iya. Sidi ngumvümia tsüu se vo phenu khru kenyü di se tsu kharu sie nu khrutuo. Ngumvümia tsüu se vo khruketuo la kijü thieshü di rütsüu se le sünu shütuo mu puo zieu pesu di khruya. Süla puo zieu pesushü di sie, N rübei kharu pfhecü n dzüzei mu, N peza ze ta mhamha vorliecie ishü di rünyo pfhüpie whewa di vortaya.

9. Sesuo

Themia huo kechükenyü la mo di theruo kesuo nunu siaketa, khunuo kekhriekezei bu tekewa, mithedzü se, seiketsie bu vakhrikewa, theme bu vakhrikewako üse sesuo iya. U krünuo kelhou teiki sesuo nhie mhachü liro sesuo sükemhieko u gei vorketa prei di sünhie penie pere seya. Pfutsanamiako lecü sesuomia ruopfüe tuo kesia cha nu tsu michie di rüna kepenuo ki ba di themia kebvü bataya üdi puo siaketa zha se nhie vo puo mekhru khiekinu zierüprü (gapfhü) se vo chalie di puo dzü kepfhü süu se puo mekhru gei puo pfhenei khapie keba tie petseshü di u kinumia pete kesieso vo kepfhüdzü se petsepie kebau meki voshüya. Kepfhüdzü hau kekhoketa morei kekreiketa zasi chüya mu süu kesiau bu u ramia morei u kinumia kebvü sa molieketuo la nanyü süu chüya.

Diethela

Pfutsana ha menuo di mehokeshü ki kijü nu kelhou teiu rüli le pekra di chüyakezha ngulie.

Ukoe kesia ze kese nyü mo mu preithor di lhoukecü kesia nanyü kechüko geinu ngulie. Pfutsanamia kelhou teiu mehokeshü ki uko kepele metei mu pecü se di nacünanyüko chüpie u rhuou nei chüketuo la doneiü chüpie puo rüsuo vorkecü ngulie. Sükemhie di kesiakejü nanyü hau rei rethorkecü ngulie. Kesia la nanyü kechüko ha pemo di chüya mo derei mhachü kekrükewa prei se di chüya. Bahurei kesiakejü nanyü hakoha menuo nu mehoshü ro Pfutsanamia nacünanyü kechü hako lekeshü ki lepie merie zokecü rei chü. Kesiamo khrükecü thuo rei nanyü chü mo di pemo khrüya kemo ngulie, 'Küsakülücü hau mehokeshü ukoe kesia ha

Scanned with OKEN Scanner

preithor mu u ruopfü-ue vo nyü mo mu kesia chau nu voketuo thedzü kou tseikecü puo ze kesezhüyakezha thau thashü.

Kekhrunyie chüpie kesiamia gei keshü hako pete rei lepie merie zokecü ngulie. Kesia siashükecü liro Khristamia kelhouu ze kethotsü toukecü thashü. Khristamia kepeleu liro u themia ha methuo vor di tuo lakeshü nhie methuo di la u Puou ki la votatuo idi ruopfü kelhou dzeu le di u neikecü chüya. Süla siashü puo rei chüpie puo tsüya mo derei pfutsanamiako liro u ruopfüu bu se tsu lhou laketuo la siashü chüyakezha hako kelakelie dze si moketa la zo. Theprie kechü hau liro kejüketsopfhümia la puo kere nyi sekecü tei puo ze keseyakezha ngulie. Pfutsanamia teiu nu kesiakejü iba rei vo lhaprie se, terhü se, sesuo kemhieko ha kesia nanyü kekreiko ki rei rekuo. Kesiamia puo gei kimhieya shiü nacünanyü kechüko geinu puoca mecü tseikecü ngulie.

References

Demo, B. (1953). *The Chakhesang Naga Baptist Church: A Call for Total Environment.* Phek: CBCC.

Dozo, P. (1953). *The Growth of Baptist Church in Chakhesang Tribe.*

Hutton, J. (1969). *The Angami Nagas.* London: Oxford University Press.

Leruo, K. (2001). *U Pfutsanuo Naweu.* Kohima: Ura Academy.

Nuh, V.K. (2003). *U Tsiepfumia Mhasi Bodeko.* Kohima: Ura Academy.

Nuh, V. *U Krünuo Zho Kevi.* Kohima: VK Nuh.

Shijoh, Z. (2000). *Process of Ritulisation in Religious Culture of Chokri Area.* Phek: unpublished MA thesis.

Sorhie, V. (1993). *Tenyimia kelhou bode.* Kohima: UAP.

Vepari. *From Naga Animism to Christianity.* New Delhi.

Zhale, K. (1995). *Tenyimia Kelhou Dze.* Kohima: Ura Academy.

Scanned with OKEN Scanner